

Os nomes de persoa dunha parroquia rural galega: Berdoias (1607-1760)¹

XOSÉ M^a. LEMA SUÁREZ

Este estudio sobre os nomes de persoa -masculinos e femininos- do séc. XVII e da primeira metade do XVIII na parroquia galega de **S. Pedro de Berdoias (concello de Vimianzo-A Coruña**, freguesía situada na zona central da Costa da Morte, a máis occidental de Galicia) é un primeiro avance do que pretendo realizar nun futuro próximo: o estudio da onomástica desta comunidade rural do séc. XVII á actualidade.

Os datos que presento teñen por obxecto o seguinte:

1°. Ter unha visión porcentual dos nomes de persoa máis usados, de home e de muller, ó longo de todo o séc. XVII e a primeira metade do XVIII.

2°. O grao de castelanización dalgúns dos nomes diferenciais co castelán (ou, polo contrario, a porcentaxe de conservación das formas plenamente galegas). Posibles causas da progresiva castelanización.

3°. Comprobar se a diferenza de clases sociais (entre a fidalguía e o campesiñado) determina o uso ou a introducción de certos nomes.

4°. Introdución (e/ou xeneralización) de novos nomes, ou de nomes certamente "exóticos" para este medio.

5°. Uso ou non de un ou máis nomes.

6°. Determinar de quen toma o nome o bautizado: do pai ou nai, do padriño ou madriña, etc.

Para realiza-lo estudio acudín ó arquivo parroquial de Berdoias e consultei os *Libros de Bautizados de Berdoias de 1607-1746* e o de *1746-*

¹ Este traballo ten como base unha comunicación que, co título "Die Personennamen einer galicischen Landgemeinde: Berdoias (1607-1760)", foi presentada no XVIII Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas (*18. Internationaler Kongress für Namenforschung*), convocado polo International Committee of Onomastic Sciences (ICOS), que tivo lugar baixo a dirección do Prof. Dr. Dieter Kramer, os días 12-17 abril de 1993 na Universidade de Tréveris (Alemania).

1818. Agradezo ó párroco, Ramón Romero Carril, tódalas facilidades dadas nesta consulta.

Convén advertir que o primeiro dos libros, bastante estragado, non recolleu ó completo tódolos datos dos nacidos/as do séc. XVII: quedaron sen rexistrar, coma tal, os dez anos que van de 1618 a 1628, e os case vinte que van de 1673 a 1692. Por outra parte, sen dúbida non están recollidos tódolos nomes dos nacidos nesta parroquia ó longo destes anos, habida conta de que ás veces o cura ou escribán encargado de pasalos ó libro dá a impresión de facelo pasados uns anos -ás veces abondos- do nacemento.

No estudio contabilizamos un total de 906 bautizados, dos que -casualmente- houbo igual número para homes que para mulleres (452), quedando 2 sen saber a que sexo pertencían, debido ó deterioro dos folios onde estaban rexistrados. Deste total de 124 anos analizados (de 1607 a 1760, descontando os 10 anos que faltan entre 1618 e 1628, e os 19 que van de 1673 a 1692), 302 nacidos corresponden ó séc. XVII -161 homes e 139 mulleres- e os restantes 604 ós sesenta primeiros anos do séc. XVIII: aumenta notoriamente a natalidade neste século, gracias á mellora na alimentación (propagación da pataca como novo alimento base, etc.), pero tamén é certo que os cregos toman máis en serio as anotacións dos bautizados nos libros, como insisten con frecuencia os visitantes pastorais.

Os nomes máis frecuentes

A) HOMES (452 total; 161 do séc. XVII; 291 do XVIII).

nome	1607-1760 (total/porcentaxe)	1607-1699 (total/porcentaxe)	1700-1760 (total/porcent.)
1. Juan	82 (18,14%)	28 (17,39%)	54 (18,55%)
Joan	<u>8 (1,76%)</u>	<u>8 (4,96%)</u>	<u>0</u>
	90 (19,91%)	<u>36 (22,36%)</u>	54 (18,55%)
2. Domingo	40 (8,84%)	16 (9,93)	24 (8,24%)
Domingos	<u>4 (0,88%)</u>	<u>4 (2,48%)</u>	<u>0</u>
	44 (9,73%)	20 (12,42%)	24 (8,24%)
3. Andrés	37 (8,18%)	13 (8%)	24 (8,24%)
4. Pedro	33 (7,3%)	11 (6,8%)	22 (7,56%)
5. Antonio	25 (5,53%)	9 (5,59%)	16 (5,49%)
6. Francisco	24 (5,3%)	10 (6,2%)	14 (4,81%)
7. Joseph	17 (3,76%)	2 (1,24%)	15 (5,15%)
8. Alonso	12 (2,65%)	11 (6,83%)	1 (0,34%)

9. Manuel	8 (1,76%)	0	8 (2,74%)
Manoel	<u>1 (0,22%)</u>	<u>0</u>	<u>1 (0,34%)</u>
[+Ignocencio]	9 (1,99%)	0	9 (3%)
10. Ignacio/Ignaçio	9 (1,99%)	1 (0,22%)	8 (2,74%)
11. Angel	7 (1,54%)	3 (1,86%)	4 (1,37%)
Anxel	<u>1 (0,22%)</u>	<u>0</u>	<u>1 (0,34%)</u>
	8 (1,76%)	3 (1,86%)	5 (1,71%)
12. Alberto/Alverto	4 (0,88%)	3 (1,86%)	1 (0,34%)
Alberte/Alverte	<u>3 (0,66%)</u>	<u>2 (1,24%)</u>	<u>1 (0,34%)</u>
	7 (1,54%)	5 (3%)	2 (0,68)
13. Luis/Luys	7 (1,54%)	2 (1,24%)	5 (1,71%)
14. Bartolomé/-th-	6 (1,32%)	4 (2,48%)	2 (0,68%)
15. Lorenzo/Lorenço	5	1	4
16. Mathias	5	1	4
17. Miguel	5	1	4
18. Phelipe	3	0	3
Philipe	1	1	0
Philipe/Phelipe	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
	5	2	3
19. Simón	5	2	3
20. Benito/Venito	4	1	3
21. Gregorio	4	1	3
22. Julián	4	0	4
23. Martín	4	3	1
24. Thomás	4	1	4
25. Cristobo	2	1	1
(Xptobo./Xp ^o)	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
Cristóbal	3	1	2
(Xptobal.)			
26. Guille[Il]mo/	1	1	0
Guillelme	1	0	1
Guillelmo	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
Guillermo	3	1	1
27. Jacobo	2	0	2
Jacobe	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
	3	0	3
28. Pablo	2	0	2
Paulo[Antonio]	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
	3	1	2
29. Raphael/Rafael	3	1	2
30. Vizente/Bisente	2	0	2
Viçente	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
	3	1	2
31. Agustín	2	0	2
32. Baçilio	2	0	2
33. Bernabé	2	2	0
34. Carlos	2	0	2
35. Fernando	2	0	2

36. Gabriel	2	0	2
37. Jachin/Juachin	1	0	1
Joachin	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
	2	0	2
38. Lucas	2	0	2
39. Raimundo/ Raymundo	2	0	2
40. Salvador	2	0	2
41. Thimoteo	2	1	1
42. Adriano	1	0	1
43. Alexo	1	0	1
44. Amaro/Mauro	1	0	1
45. Ambrosio/ Ambroço	1	0	1
46. Balthasar	1	0	1
47. Bentura	1	1	0
48. Bernardo	1	0	1
49. Blas	1	0	1
50. Bonaventura [+Cándido]	1	0	1
51. Cayetano	1	0	1
52. Ciprián	1	1	0
53. Clemente	1	1	0
54. Diego	1	0	1
55. Estebo	1	0	1
56. Félix	1	0	1
57. Florencio [+Caietano]	1	0	1
58. Fructo [+Benito]	1	0	1
59. Isidoro	1	1	0
60. Jacinto	1	0	1
61. Matheo	1	0	1
62. Melchor	1	0	1
63. Nicolás	1	0	1
64. Patricio	1	0	1
65. Paulino	1	0	1
66. Pláçido	1	0	1
67. Quirino	1	0	1
68. Rodrigo [+Joseph...]	1	0	1
69. Roque	1	1	0
70. Rosendo	1	1	0
71. Sancho	1	1	0
72. Silbestro	1	0	1

73. Theodoro	1	0	1
74. Xeorxe/Xorxe [+Andrés]	1	0	1

Este listado corresponde ós primeiros nomes (no caso dos nomes compostos). Como segundos ou terceiros nomes tamén se coñecen os seguintes:

(75). Benicio	1	0	1
(76). Cándido	1	0	1
(77). Cosme Damián	1	0	1
(78). [Pedro]Chrisólogo	1	0	1
(79). [Juan] Chrisóstomo	1	0	1
(80). Eusebio	1	0	1
(81). Fulgencio	1	0	1
(82). [Juan] Nepomuceno	1	0	1
(83). Pasqual	1	0	1
(84). Ponciano	1	0	1
(85). Romualdo	1	0	1
(86). Ramón	2	0	2
(87) Sanctiago	1	1	0

MULLERES (452 en total; 139 do séc. XVII; 313 do XVIII).

nome	1607-1760 (total/porc.)	1607-1699 (total/porc.)	1700-1760 (total/porc.)
1. María	146 (32,3 %)	46 (33 %)	100 (31,94 %)
2. Dominga	53 (11,72 %)	27 (19,42 %)	26 (8,3 %)
3. Andrea	12 (2,65 %)	2 (1,43 %)	10 (3,2 %)
Andresa/ -ss-	11 (2,43 %)	3 (2,15 %)	8 (2,55 %)
Andresa/Andrea	<u>2 (0,44 %)</u>	<u>1 (0,71 %)</u>	<u>1 (0,32 %)</u>
	25 (5,53 %)	6 (4,31 %)	19 (6 %)
4. Catharina/ Catarina / Chatarina	7 (1,54 %)	6 (4,3 %)	1 (0,31 %)
Catherina	2 (0,44 %)	2 (1,43 %)	0
Cathalina/ Catalina	11 (2,43 %)	7 (5 %)	4 (1,27 %)
Cataliña	<u>1 (0,22 %)</u>	<u>1 (0,71 %)</u>	<u>0</u>
	21 (4,6 %)	16 (11,6 %)	5 (1,6 %)
5. Antonia/ -tt-	20 (4,42 %)	3 (2,15 %)	17 (5,43 %)
6. Francisca	9 (4,2 %)	5 (3,5 %)	14 (4,47 %)
7. Juana	19 (4,2 %)	1 (0,71 %)	18 (5,75 %)
8. Josepha	14 (3 %)	2 (1,43 %)	12 (3,83 %)
9. Ana	13 (2,87 %)	0	13 (4,15 %)

10. Christina/ Cristina/ Xptina.	10 (2,2 %)	4 (2,87 %)	6 (1,91 %)
11. Benita/ Venita	9 (1,99 %)	1 (0,71 %)	8 (2,5 %)
12. Angela	7 (1,54 %)	1 (0,71 %)	6 (1,91 %)
13. Alberta/ Alverta	6 (1,32 %)	4 (2,87 %)	2 (0,63 %)
14. Margarita	4 (0,88 %)	0	4 (1,27 %)
Margarida	<u>1 (0,22 %)</u>	<u>1 (0,71 %)</u>	<u>0</u>
	5 (1.1 %)	1 (0,71 %)	4 (1,27 %)
15. Ignacia/ Ignácia/ Ynazia/ Ynasia	4	0	4
16. Isabel/ Isavel	3	1	2
Isabela	<u>1</u>	0	1
	4	1	3
17. Jacinta/ -s- Xacinta	3	2	1
	<u>1</u>	<u>0</u>	<u>1</u>
	4	2	2
18. Lorenza/ -s-/-ç-	4	2	2
19. Lucía	4	2	2
20. Mariña	1	1	0
Mari[ñ]a	2	2	0
Marina	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
	4	4	0
21. Rosa	4	0	4
22. Leocadia	2	0	2
Locaia/ Leocadia	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>0</u>
	3	1	2
23. Luisa/ Luiça/ Luysa	3	0	3
24. Manuela	3	0	3
25. Michaela	3	1	2
26. Pasqua/ Pascua	3	0	3
27. Anastaçia/ Anasthasia	2	0	2
28. Balthasara	2	0	2
29. Gabriela	2	0	2
30. Paula	2	1	1
31. Petronila/ -ll-	2	0	2
32. Sebastiana	2	0	2
33. Tareçia	1	1	
Teresa	<u>1</u>	<u>1</u>	
	2	2	
34. Vizenta	2	0	2
35. Ádega	1	1	
36. Ágata [+Antonia]	1	0	1
37. Agustina	1	0	1
38. Aldonça	1	0	1
39. Alonsa [+Margarita]	1	0	1
40. Bárbara [+Benita]	1	0	1

41. Basilia	1	1	
42. Bernarda [+Florensia]	1	0	1
43. Caietana [+Antonia]	1	0	1
44. Cipriana	1	0	1
45. Clara	1	0	1
46. Cresença	1	0	1
47. Christoba/ Xptoba.	1	0	1
48. Egidia	1	1	
49. Florentina	1	0	1
50. Gregoria	1	1	
51. Jacoba	1	0	1
52. Juxtina	1	0	1
53. Mariana	1	0	1
54. Raphaela	1	0	1
55. Rosalía	1	0	1
56. Rufina	1	0	1
57. Thomasa	1	0	1

Como acontecía co listado dos homes, este das mulleres tamén corresponde ós primeiros nomes (no caso dos compostos). Como segundos ou terceiros tamén teñen presenza os seguintes:

(58). Bríjida	1	0	1
(59). Cecilia	1	0	1
(60). Fabiana	1	0	1
(61). Florensia	1	0	1
(62). Gerónima	1	0	1
(63). Martina	1	0	1
(64). [María] del Pilar	1	0	1
(65). Patricia	1	0	1
(66). Phelipa	1	0	1
(67). Prima	1	0	1
(68). Quiteria	1	0	1
(69). Úrsula/ Úrçula/ Úrsola	2	0	2

Algunhas observacións

No período estudiado, no cadro dos homes, dun total de 452 bautizados, pódese observar ata 74 nomes diferentes; no das mulleres (tamén 452 bautizadas), a variedade foi menor: 57 nomes femininos diferentes. Neste cómputo non se teñen en conta os segundos nomes.

O nome de maior uso neste período foi **Juan** (case un 20 %), con porcentaxes semellantes do XVII e no XVIII. A forma galega medieval **Joan** aínda se veu mantendo en casos illados (8 en total), ó longo da

primeira metade do XVII, pero a forma castelá xa estaba introducida a principios deste mesmo século e acabaría por eliminar por completo á galega da escritura (na fala sempre se mantivo a forma galega, especialmente na súa variante **Xan**). Juan empeza a verse acompañado dun segundo nome a partir de 1697: *Juan Antonio* é a fórmula máis repetida (17 bautizados); rexistráronse dous *Juan Manuel* (1734, 1743) e tan só en unha ocasión *Juan Adrián* (1698), *Juan Caietano* (1760), *Juan Chrisóstomo* (1704, apadriñado por un presbítero: padriños "ilustrados" seguramente tiveron moito que ver na introducción de nomes propios da elite eclesiástica, exóticos para o común da xente), *Juan Christóbal* /1760), *Juan Domingo* (1753), *Juan Francisco* (1706), *Juan Inocencio* (1745), *Juan Rey* (sic, 1720: fillo de Matheo de Caamaño e Francisca de Lema), *Juan Nepomuceno Bernardo* (1756, que morreu párvulo, fillo dos fidalgos da aldea de Boallo, D. Rodrigo Sancho de Leis Vermúdez e da súa muller, D^a. Josepha de Santiyán y Valdivieso, procedente das montañas do Norte de Castela lindeiras con Cantabria; o seu padriño: D. Bernardo Valdivieso y Villa, primo do bautizado e estudante de filosofía). Vemos como algúns dos nomes inhabituais nesta parroquia rural, en exceso cultos, soen darse entre certas familias fidalgas ou por influencia de padriños con certos estudos.

O segundo lugar dos nomes masculinos ocúpao **Domingo** (con algún caso da forma galega **Domingos**): un total de 44 bautizados (9,73 %). A extraordinaria abundancia deste nome na zona rural galega -tanto nos homes coma nas mulleres (Dominga), como despois veremos- posiblemente se debe á influencia dos frades dominicanos e das súas misións, moi activas durante os séculos XVII e XVIII, orientadas a propagaren o rezo do rosario en familia: a devoción á Virxe do Rosario incrementouse notoriamente nestas dúas centurias.

O terceiro foi **Andrés** (8,18 %), o cuarto **Pedro** (7,3 %), o quinto **Antonio** (5,53 %), o sexto **Francisco** (5,3 %); ven despois **Joseph** (3,76 %) e, xa máis distanciados: **Alonso** (2,65 %), **Manuel** e **Ignacio** (1,99 %), etc. Estes datos de Berdoias cadran dabondo cos xerais de Galicia no séc. XVIII, pois tamén aparece Xoán en primeiro lugar, e despois Antón, Domingos, Francisco, Xosé, Pedro, Andrés e Manuel².

Obsérvese o escaso uso que por esta época ten o nome de Manuel, que unicamente empeza a ser considerado ben entrado o segundo tercio do séc. XVIII; e tampouco ten excesiva frecuencia Joseph: un e outro van ocupar no século XX o primeiro e o segundo lugar dos nomes galegos

² Dieter Kremer (1980): "Tradition und Namengebung (Statistische Anmerkungen zur mittelalterlichen Namengebung)", in *Verba* 7: 75-155 (citado por Ferro Ruibal/Boullón/García Álvarez/Lema/Tato [1992]: *Diccionario dos nomes galegos*; Ir Indo Edicións; Vigo: p. 44).

(primeiro Xosé, segundo Manuel)³. O que ocupa o terceiro lugar neste listado de Berdoias, Pedro, coincide co patrón da freguesía. Chama a atención que Santiago soamente o leve un individuo, e non como primeiro nome, en todo este período.

No tocante ós nomes femininos, como era de esperar, **María** ocupa con diferenza o primeiro posto (146 bautizadas de 452: o 32,3 % do total). En segundo termo, e a unha distancia moi considerable, vén **Dominga** (53 bautizadas: 11, 72 %): nesta freguesía -coma no resto de Galicia-, Domingo e Dominga foron nomes de moito uso. O terceiro lugar é para **Andrea/ Andresa** (5,53 %), o cuarto para **Catarina/ Catalina** (4,6 %), vindo despois a escasa **Antonia** (4,42 %), **Francisca** (4,2 %), **Juana** (4,2 %) e, xa máis distanciadas: **Josepha** (3 %), **Ana** (2,87 %) e **Cristina** (2,2 %). Comparando cos datos xerais de Galicia no XVIII (Ferro Ruibal et alii; 1992: 44), vemos que se coincide no primeiro posto, María, pero non moito nos seguintes, ocupados agora por Ana, Antonia, Rosa, Xoana e Catarina.

Introducción de nomes "exóticos" e pouco habituais

Nos listados de Berdoias do XVII e XVIII, tanto de homes coma de mulleres, non abundan os nomes excesivamente "exóticos": entre os masculinos poderíamos considerar certamente inéditos os seguintes: **Bonaventura, Fructo, Quirino, Theodoro...**, que aparecen coma primeiros nomes. Como segundos nomes xa se ensaia unha onomástica máis "rara", e aparecen **Benicio, Fulgencio, Cosme Damián, Pascual, Ponciano, Romualdo, [Juan] Crisóstomo, [Juan] Nepomuceno, [Pedro] Crisólogo** e, ¡**Santiago!** Todos, a non se-lo último, no séc. XVIII.

Entre as mulleres, poderíamos cualificar de nomes exóticos (ou, polo menos, de inhabituais), os seguintes: **Anastasia, Ágata, Baltasara, Gabriela, Petronila, Ágata, Aldonza, Basilia, Caietana, Cipriana, Cresencia, Egidia, Florentina, Jacoba, Justina...** Entre os segundos nomes hai un maior atrevemento de cara á renovación da onomástica e xa aparecen dúas **Úrsulas** e cadansúa **Bríjida, Fabiana, Florencia, María del Pilar, Patricia, Prima e Quiteria.**

³ Ferro Ruibal et alii (1992): *Ibidem*.

Introducción de nomes compostos

E, como innovación certamente exótica, pódese toma-lo uso máis xeneralizado dos *nomes compostos* a partir do séc. XVIII, tanto masculinos coma femininos (non se rexistrou ningún no século anterior): compostos sobre todo, no relativo ós masculinos, a partir de **Juan** como primeira forma: *Juan Antonio* (17 bautizados), *Juan Manuel* (2), e *Juan Adrián*, *Juan Caietano*, *Juan Crisóstomo*, *Juan Cristóbal*, *Juan Domingo*, *Juan Francisco*, *Juan Inocencio*, *Juan Nepomuceno Bernardo* e *Juan Rey* [sic]. Son habituais tamén con **Domingo**: *D. Antonio* (10), *D. Pascual* (1), etc.; con **Andrés**: *Andrés Antonio* (3), *A. Esteban* (1), *A. Francisco* (1), *A. Guillermo* (1), etc.; con **Francisco**: *F. Antonio* (3), *F. Andrés* (2), etc.; con **Joseph**: *J. Antonio* (2), etc.; con **Pedro**: *P. Antonio* (5), *P. Andrés* (3), etc.; con **Manuel**: *M. Antonio* (2), etc.

Entre as mulleres, **María** é, loxicamente o primeiro nome preferido para os compostos: *M. Antonia* (16), *M. Rosa* (8) *M. Josepha* (7), *M. Francisca* (5), *M. Manuela* (5), *M. Andrea* (4) e, así mesmo, *M. Juana*, *M. Pascua*, *M. Teresa*, *M. Úrsula*, etc. A moita distancia nas variantes combinatorias ven **Ana**, que só combina con *María* (10 *Ana María*); ocasionalmente aparecen tamén **Andrea** (*A. Martina*, *A. Antonia*, etc.), **Francisca** (*F. Antonia Gerónima*, *F. Rosa...*), **Juana** (*J. Francisca Andrea*, *J. Antonia*, *J. Ignacia*, *J. Phelipa*, etc.), **Manuela** (*M. Alonsa*, *M. Josepha*)...

Castelanización progresiva dos nomes

Como se pode apreciar nos cadros, a castelanización dos nomes propios galegos xa estaba bastante desenvolvida no séc. XVII, e vai ser nesta centuria onde se atopan as resistencias máis ou menos rexas das formas galegas. Deste xeito, na onomástica masculina, vemos que na escritura cregos e escribáns xa "calzaran" a forma castelá *Juan* desde bastante cedo, en 1607, pero así e todo cómpre salienta-la "heroica" resistencia (meduliana) ó longo de toda a primeira metade do XVII da forma medieval galega **Joan** (8 bautizados), unha resistencia testemuñal, pero significativa; o mesmo podemos dicir da forma castelá *Domingo*, que aquí semella xa ter desprazada á forma galega **Domingos** (só 4 na primeira metade do XVIII); *Phelipe* vai botando fóra a **Philipe**, *Christóbal* a **Christobo**, *Guillermo* a **Guillelmo**, *Alverto/ Alverto* a **Alberte/ Alverte**, *Pablo* a **Paulo**. No chamado século das luces xa se van eliminando destas partidas de nacemento berdoieses as formas galeguizadas, aínda que si rexistramos un único **Estebo** e un **Amaro** que o escribán de turno procura identificar conscientemente con **Mauro**: na marxe do folio aparece

Amaro, a forma máis popular e galega, pero no texto da partida escríbese *Mauro*, "por se acaso" (¿cal sería despois o nome "oficial" do individuo?): nos tempos de Sarmiento a identificación dun e outro santo estaba plenamente aceptada, pero hoxe considérase que son dous santos distintos (Ferro Ruibal et alii; 1992: 118). No XVII xa están impostas formas castelanizadas que borraron toda pegada das correspondentes galegas: tales coma *Alonso* (substitutoria de *Afonso*), *Lorenzo/ Lorenço* (en vez de *Lourenzo/ Lourenço*), *Benito* (por *Bieito*), *Martín* (por *Martiño*), *Thomás* (por *Thomé*), *Agustín* (por *Agostiño*), *Cayetano* (por *Caetano*)... Carecemos de datos para sabérmo-la pronuncia real deses *Jachin/ Joachin*, *Xeorxe/ Xorxe*, de *Alexo*, de *Jacinto*, de *Jacobol/ Jacobe*, de *Joseph*, etc. Moitas das formas restantes son coincidentes entre galego e castelán (*Pedro*, *Antonio*, *Francisco*, *Andrés*, *Matías*, *Miguel*, *Gregorio*, etc.).

No tocante á onomástica feminina, o proceso é semellante: unha castelanización notoria xa desde principios do XVII con ocasionais resistencias "medulianas" de formas -diferenciais- galegas ó longo desta centuria, formas que desaparecen por completo das partidas de bautismo de Berdoias no XVIII. O exemplo máis claro témolo na conservación da forma diferencial galega **Catarina** (coa variante **Caterina** e coa híbrida **Cataliña**) ata finais do XVII e principios do XVIII: un total de 10 bautizadas que compiten coas 7 *Catalinas* castelanizadas do XVII; no XVIII desaparecen as formas galegas e impóñense claramente as castelás. As **Mariñas** aínda tiñan certa presenza no XVII, pero acábase impoñendo a forma castelá *Marina*. Hai unha **Margarida** seiscentista, pero no XVIII unicamente rexistramos *Margaritas* (4). Como se pode observar, a variedade onomástica feminina nidiamente galega non é moi rica nesta freguesía soneirana, polo que é máis dificultoso achar formas diferenciais co castelán: téñase en conta que **María** -coincidente nun e noutro idioma- xa supón case un tercio de tódolos nomes das femias do período estudiado (outros nomes coincidentes nos dous idiomas: *Dominga*, *Antonia*, *Francisca*, *Ana*, *Cristina*, *Alberta*, *Ignacia*, *Lucía*, *Rosa*, *Luísa*, *Manuela*, *Micaela*, *Pascua*, *Anastasia*, *Baltasara*, *Paula*, *Petronila*, *Vicenta*, etc.). Velaquí unha breve relación de "resistentes" galegas, case testemuñais: unha **Ádega** (1695), unha **Tarecía** (?) en 1628 (sen embargo, xa había unha *Teresa* en 1613), unha "popular" **Locaia** (1695) en loita coa "cult" *Leocadia*, e outra **Isabela** (1726) en pugna con varias *Isabel*. Esta loita entre formas populares e cultas posiblemente tamén agoche a loita entre formas galegas e castelás: batalla que se aprecia entre as **Andreas** e as **Andreas** ó longo de todo o século e medio estudiado, e que unicamente ó final parece inclinarse ben timidamente a favor da opción considerada "máis refinada": a das *Andreas*. Como acontecía cos nomes dos homes, habería que saber que pronuncia se rexistraba nesta *Xacinta* de 1701 (e

mais nas outras *Jacintas*), nas 7 *Angelas*, nas 14 *Josephas*, e tamén na da *Egidia* de 1693, a *Jacoba* do 1700 e na *Juxtina* de 1706.

Por regra xeral, nas actas de bautismo que estivemos revisando observamos unha progresiva tendencia á castelanización xa desde principios do séc. XVII. Castelanización que se aprecia máis nuns cregos (os encargados de redactar as actas nos libros) ca noutros. Castelanización que, de termos só estas actas bautismais como única referencia, diríamos que xa estaba plenamente consumada a primeiros do XVIII, pois poucas son as formas diferenciais galega que parecen quedar. Este apurado empeño castelanizador da onomástica talvez se debese a que estes libros de bautizados moi axiña foron considerados verdadeiros documentos oficiais, oficiais de mais, e os cregos-escribáns créronse na obriga de inscribir "correctamente" ós nacidos da súa parroquia cos seus nomes en castelán, idioma referencial da corrección, do que era "de lei", aínda que algúns dos nomes fosen verdadeiramente estraños para estes illados parroquianos do corazón da Costa da Morte galega. De aí que ás formas populares aínda vivas -como ben sabemos por outros testemuños- na boca do común da xente (**Locaia, Andresa, Amaro...**), se lles tivese que procurar de contado a correspondente forma "oficial" do idioma do Estado, para acadaren a súa validez. Deste xeito, podemos comprobar como noutro tipo de libros parroquiais, coma os de *contas de fábrica* e das *confrarias* -onde se reseñan os ingresos e os gastos da comunidade parroquial-, o escribán que pasa as contas ós folios ten unha maior liberdade para recoller con máis fidelidade os nomes reais (e, ás veces, mesmo os seus alcumes) dos protagonistas dos "cargos" e "datas" anuais da freguesía: o mordomo responsable das contas, o mestre canteiro encargado de certos arranxos no templo, os carpinteiros que amañaron os retablos, os pintores, as testemuñas que avalan coa súa sinatura (os que saben facelo) a legalidade das contas, etc. Nestes libros o subconsciente idiomático colectivo non está tan reprimido coma no caso dos libros dos bautizados e as formas netamente galegas dos nomes -e apelidos- seguen persistindo ó longo de todo o XVIII, e aínda van termando do carro ata ben entrado o séc. XIX (Lema; 1991: 122-130).

Os nomes dos pais e das nais

As cifras que se dan a continuación son aproximadas, pois é difícil establecer un cómputo exacto de pais e nais ó haber bastantes coincidencias de nomes e apelidos. Non ten, polo tanto, excesiva importancia este listado, pois hai que ter en conta que a maior parte dos proxenitores -agás os de procedencia intraparroquial- xa entraron no listado dos bau-

tizados e bautizadas do CADRO 1 (A e B); rexístranse, así mesmo, 13 pais incógnitos e outros 6 onde non foi posible descifra-lo nome.

O nome de maior uso entre os pais berdoieses do período 1607-1760 tamén foi **Juan** (uns 48 individuos con este nome, dos que 4 rexistran a forma galega **Joan** -na primeira metade do séc. XVII-); tamén o segundo posto é para **Domingo** (27 individuos, dos que 6 conservan a forma galega **Domingos** -2 do séc. XVII e 3 no XVIII-); do mesmo xeito, **Andrés** ocupa a terceira praza (17 individuos, 1 deles coa forma **André**); igualmente, **Pedro**, con 16 individuos é o cuarto. A maior distancia xa venen **Alberte/ Alberto** (12 en total: 7 coa primeira das formas, 3 coa segunda), **Antonio** (11), **Alonso/ Afonso** (8 en total, só 1 coa segunda forma, a máis galega), **Francisco** (8), **Ignacio** (8), **Simón** (7), **Gregorio** (6); **Mathías** (6), **Phelipe/ Philippe** (5), **Angel/ Anxel** (4), **Joseph** (4; repárese que algúns observan a variante *Joseph*), **Thomás/ Thomé** (4), **Bartolomé/ Bertolamé/ Bértola** (4), **Cristovo/ Cristobol/ Cristobal** (4); con 3 os seguintes: **Sebastián/ Bastián**, **Bernabé**, **Dionisio**, **Rodrigo**, **Rosendo e Santiago**; con 2: **Adrián**, **Benito**, **Blas**, **Carlos**, **Guillermo** (un de 1697 e o outro de 1720-30, este ás veces grafado *Gillelmo*), **Isidro** (con variantes gráficas coma *Hisidro*, *Hysidro* ou *Ysidro*), **Pablo/ Paulo/ Paulos** e **Vicente**. Nos de un único individuo observámo-la persistencia de nomes que axiña caerían en desuso, coma **García** (*don García Loys* -axiña castelanizado en *Luis- de Lema*, fidalgo de 1650) ou **Gomes** (*Gomes de Alvarellos*, 1608); a lista complétase con **Amaro** (de 1720), **Agustín**, **Ventura**, **Cactano** (de entre 1737 e 1748, que se verá transformado polos escribáns en *Caietano* ou *Chaietano*), **Clemente**, **Fernando**, **Leandro**, **Martín** (o capitán *M. de Castiñeira*, fillo do fidalgo Alonso de Lema II: nunha ocasión aparece como variante galega *Martiño*, 1649), **Matheo**, **Miguel**, **Nicolás**, **Plácido**, **Raymundo**, **Roque** e **Theodoro**. Por regra xeral, nos nomes dos pais rexístrase un maior número de formas galegas, que os escribáns van procurando castelanizar co paso do tempo: *Afonso de Romar* (1628, 1638) pasa a ser *Alonso de Romar* (1639); *Alberte/ Alverte Paz* (1657), *Alberte/ Alverte Grayño* (1643) transfórmase en *Alberto/ Alverto Paz* (1665), *Alberto/ Alverto Grayño* (1665); o mesmo se pode dicir do troco de *Domingos* por *Domingo* (xa no séc. XVII), de *Joan* por *Juan*, *Paulos* ou *Paulo* por *Pablo*, etc.

O nome feminino de maior uso entre as nais berdoiesas no período 1607-1760 foi, coma no caso das bautizadas, **María** (máis de 70 con este nome); en segundo lugar vén **Dominga** (máis de 40). A unha distancia apreciable vén a continuación: **Cat(h)arina/ Cat(h)aliña/ Cat(h)alina** (e tamén *Chatarina*: máis de 20; 8 delas coa primeira das formas citadas). **Antonia**, **Andrea/ Andresa**, **Mariña/ Marina**, **C(h)ristina**, **Josepha**, **Lorença** (coas variantes **Lorensa/ Lorenza** e mesmo **Laurença/**

Laurensia), Isabel (coa variante **Isabela** nunha ocasión), **Francisca, Juana**, etc. A relación de nomes femininos complétase con nomes illados coma: **Agustina, Alberta/ Alverta, Alonsa, Ana, Anasthasia, Angela, Benita, Clara, Elena, Jazinta/ Xacinta, Justa, Leocadia, Lucía, Luísa, Margarida/ Margarita, Mariana, Marta, Martina, Pasqua, Petronila/ Patronil(l)a, Paula, Rosa, Rosalía, Susana, Theresa e Zipriana/ Sypriana**. Con relación á lista de bautizadas non apreciamos maiores novidades, unicamente algunhas **Eulalias** (entre 1731 e 1750), unha **Eufemia** (1740-1754), unha **Inés** (1669), unha **Leonor** (1710), unha **Mayor** (*Dª Mayor Franqueira*, 1608-1618) e unha **Sancha** (1617).

De maior interese é o cómputo dos pais e nais dos berdoieses nados nos vinte primeiros anos do séc. XVII (de 1607 a 1618), pois estes -ó naceren no derradeiro tercio do séc. XVI- achegan novos datos ó noso estudio onomástico (datos que non ofrecen moitas novidades como se pode apreciar):

PAIS (1607-1618): **Juan** (8), **Pedro** (4), **Gregorio/ Grigorio** (3), **Alverte** (2), e **Alonso, Cristovo, Domingos, Fernando** e **Gomes** (1 de cada). De 1628 é un **Afonso**, procedente da veciña freguesía de Berdeogas.

NAIS (1607-1618): **María** (12), **Catalina** (2)/ **Cataliña** (1), **Alverta** (1), **Dominga** (1), **Eulalia** (1), **Mayor** (1, procedente de Cambeda), **Sancha** (1), **Teresa** (1).

Nomes e clases sociais

Durante o período que estudiamos, na parroquia de S. Pedro de Berdoias viviron membros da familia fidalga dos **Lema**. A casa patrucial, que aínda hoxe se conserva, construíuna en 1607 *D. Alonso de Lema II*, casado con dona *Maior Franqueira* (procedente da casa de Castiñeira, da veciña parroquia de Cambeda). O recoñecemento da fidalguía viñalle de seu avó, don *Alonso de Lema I*, nomeado fidalgo por Felipe II en 1570 pola súa participación nas guerras contra os mouriscos en Granada (Crespo; 1962-III: 160). Alonso de Lema II instituíu en 1622 os vínculos de Berdoias e Boallo (Martínez-Barbeito; 1986: 114), que acabaría herdando conxuntamente o seu fillo *Martiño de Castiñeira*

(apelidado así en recoñecemento á casa da súa nai) por falecemento dos irmáns herdeiros do primeiro dos coutos (Pedro e Alonso).

O capitán don *Martiño* (ou *Martín*) de *Castiñeira*, casado con *María Álvarez de Carantoña*, vivirá na súa casa de Boallo a mediados do séc. XVII. Por esta mesma época, emparentado con el, vive na parroquia don *García Lois* (ás veces castelanizado en *Luis*) de *Lema*, casado con dona *Lorenza* (ou *Laurença*) *Vermudez*. A mediados do séc. XVIII habita Boallo e domina toda a parroquia (pois herdara os vínculos de Boallo e Berdoias), don *Rodrigo Sancho de Leis* (bisneto de Martiño de Castiñeira), casado con dona *Josepha Vicenta Santiyán y Valdivieso* (dama castelá, procedente das montañas de Burgos).

Os fillos e fillas destas familias fidalgas aparecen nas partidas de bautismo que estudiamos e, certamente, non observamos nos seus nomes novidades chamativas que os distinguan do resto dos conveciños.

Estes foron os nomes dos fillos de D. *Alonso de Lema II* e Dª *Maior Franqueira*: **Pedro** (1608), **María** (1610), **Teresa** (1613), **Martín** (1615), **Alonso** (1617), **Alonso** (1618: morrera xa o nacido no ano anterior).

Os fillos e fillas de D. *Martín de Castiñeira* e de Dª *María Alvares de Carantoña* chamáronse: **Martín** (1637), **María** (1644), **Pedro** (1647), **Dominga** (1656), **Jasinta** (1657), **Angel Martín** (1663). Os de D. *García Lois de Lema* e de Dª *Lorenza Vermúdez*: **Catalina** (1650), **Sancho** (1650), **Francisca** (1650).

Un século despois, nos nomes dos fillos e fillas de D. *Rodrigo Sancho de Leis Vermúdez* e de Dª *Josepha Vicenta Santiyán y Valdivieso* xa se aprecia certo toque de clase, posto que todos eles son compostos e introdúcense neste medio rural illado unha onomástica un tanto exótica: **Luisa Francisca** (1749), **Rodrigo Joseph Pedro Silvestre** (1754), **María Quiteria** (1755), **Juan Nepomuceno Bernardo** (1756), **Manuela Josepha** (1757), **Luis Vicente Theodoro** (1758). Posiblemente influíu o seu para a introducción destes nomes tan rimbombantes e "raros" a nai das criaturas, procedente de terras burgalesas, así coma os padriños dos vástagos, familiares todos eles desta señora (uns estudantes de teoloxía, outros presbíteros, etc.).

No outro extremo da pirámide social, botamos unha ollada ós nomes dos fillos de solteira, aqueles de "pai incógnito" (p.i.) das partidas de bautismo. Tense dito que os párrocos adoitaban "castiga-lo pecado" da nai impoñéndolle ó fillo ou filla un nome raro e feo, ás veces denigrante: un xeito de marcar de por vida a falta materna. Non se aprecia tal discriminación aquí, nas partidas de Berdoias, pois case tódolos nomes que reciben estes nenos e nenas non se distinguen dos mais (unicamente unha *Balthasara* de 1759 puidera tomarse coma un nome un tanto estraño): **Isidoro** (1692, fillo de Susana Rodríguez), **Bartholomé** e **María** (1692 e

1696, fillos de María de Leis), **Francisca Rosa** (filla de Josepha de Leis), **Michaela** (1704, filla de Isabel dos Santos), **Baçilio** e **Vizente** (1710 e 1923, fillos de Benita de Leys), **Domingo Pascual** e **Francisca** (1736 e 1747, fillos de Sypriana dos Santos), **Juan** (1754, fillo de María Varela), **Balthasara** (1759, filla de María do Cauto).

¿Quen decide o nome? ¿os pais ou os padriños?

Un aspecto moi interesante é dilucidar quen decide o nome do nacido, se os pais da criatura ou os seus padriños. Estes son os datos que podemos achegar para o período estudado (1607-1760), en base á coincidencia do nome do pai ou nai co fillo/a ou do padriño/madriña co afillado/a.

a) imponse o nome do pai:

-*nenos co nome do pai*: 40 /4,41% do total de bautizados/as [906], 8,84% dos homes [452].

-*nenas coa forma feminina do nome do pai*: 2 (0,22%) / 0,44%).

b) imponse o nome da nai:

-*nenas co nome da nai*: 42 (4,63% / 9,29%)

-*nenos coa forma masculina do nome da nai*: 0.

c) imponse o nome do padriño:

-*nenos co nome do padriño*: 117 (12,91% / 25,88%).

-*nenas coa forma feminina do nome do padriño*: 32 (3,5% / 7%).

d) imponse o nome da madriña:

-*nenas co nome da madriña*: 102 (11,25% / 22,56%).

-*nenos coa forma masculina do nome da madriña*: 16 (1,76% / 3,53%).

e) imponse o nome do padriño e da madriña:

-*nenos co nome do padriño e da madriña*: 6 (0,66% / 1,32%)

-*nenas co nome da madriña e do padriño*: 7 (0,77% / 1,54%)

f) imponse o nome dos pais e dos padriños (por se-lo mesmo):

-*nenos co nome do pai e do padriño*: 10 (0,11% / 0,22%)

-*nenos co nome do pai e da madriña*: 1

-*nenos co nome do pai, do padriño e da madriña*: 1.

-*nenas co nome da nai e do padriño*: 1.

-*nenas co nome da nai e da madriña*: 14 (1,54% / 3%).

TOTAIS:

1. *nenos/as que levan o nome do padriño*: $117 + 32 + 6 + 7 + 10 + 1 + 1 = 174$ (19,2% do total).

2. *nenas/os que levan o nome da madriña*: $102 + 16 + 6 + 7 + 1 + 1 + 14 = 147$ (16,22%)

TOTAL: NENOS/AS CO NOME DOS PADRIÑOS: 321 (35,43%)

3. *nenos/as co nome do pai*: $40 + 2 + 10 + 1 + 1 = 53$ (5,84%).

4. *nenas/os co nome da nai*: $42 + 1 + 14 = 57$ (6,29%).

TOTAL: NENOS/AS CO NOME DOS PAIS: 110 (12,14%).

TOTAL: NENOS/AS CO NOME DOS PADRIÑOS OU DOS PAIS: 431 (47,57%).

Vese claramente que prevalece a imposición do nome do padriño ou da madriña en máis de un tercio dos nenos/as. En aparencia, máis no caso do padriño ca da madriña, pero convén advertir que nun total de 188 partidas de nacemento non nos consta o nome da madriña (20,75% total das partidas): en 159 delas porque non se precisaba madriña -non era imprescindible para o bautismo (ata estes extremos chegaba o papel secundario da muller)-, pois abondaba co padriño "in solidum"; en 29 o deterioro dos folios non nos permitiu o coñecemento do seu nome e, en 9, o escribán non se preocupou por transcribi-lo seu nome (conténtase con dicir que era "la mujer del padrino", "la mujer de Guillermo de Canosa", etc.). Pola contra, tan só en 19 partidas non puidemos sabe-lo nome do padriño (en case todas polo mal estado dos folios, pois non existen as madriñas "in solidum").

Vemos claramente que case un 50% dos nenos e nenas do período estudado -431 de 906- "herdaron" o nome dos seus ancestros: non racharon coa tradición dos nomes xa existentes. Quedan, por outra parte, arredor duns 450 nenos/as que non tomaron o nome nin dos pais nin dos padriños: posiblemente unha boa porcentaxe deles o tomasen do santo do día, pero nesta investigación non se tomaron datos ó respecto.

Bibliografía á que se fai referencia

Kremer, Dieter (1980): "Tradition und Namengebung (Statistische Anmerkungen zur mittelalterlichen Namengebung)", in *Verba* 7, Universidade de Santiago de Compostela.

Ferro Ruibal, X.; Boullón, A.I.; García Álvarez, X.M.; Lema, X. M^a; Tato, F. (1992): *Diccionario dos nomes galegos*, Ir Indo Edicións, Vigo.

Lema Suárez, X. M^a (1991): "Interferencias lingüísticas do galego no castelán de Galicia dos Séculos Escuros. Algunhas calas nunha

- comarca rural: a Terra de Soneira", in *Cadernos de Lingua* 3, Real Academia Galega, A Coruña.
- Crespo Pozo, J.S. (1962): *Blasones y linajes del Reino de Galicia*; t. III, Bibliófilos Gallegos, Santiago de Compostela.
- Martínez-Barbeito, C. (1986): *Torres, pazos y linajes de la provincia de La Coruña*, Diputación Provincial de La Coruña/ Ed. Everest.